

SESSIE 2 : INKOMEN - VERMOGEN

Moderator: J. Vranken

TWEEVERDIENERS, INKOMENSVERDELING EN BESTAANSZEKERHEID

B. CANTILLON

Inkomensverdeling, inkomensongelijkheid en bestaanszekerheid van de bevolking worden bepaald door een complex aantal factoren. Eén ervan heeft betrekking op de gezinsstructuur waarin inkomen gecumuleerd, 'gepooled' en besteed worden.

Nu is deze gezinsstructuur in de voorbije decennia aan zeer belangrijke wijzigingen onderhevig geweest. Als gevolg van de dalende huwelijksbereidheid, van het toenemend aantal echtscheidingen en van de toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen nam het aantal éénpersoonshuishoudingen, éénoudergezinnen en tweekostwinnersgezinnen in zeer aanzienlijke mate toe.

Over de invloeden van deze wijzigingen op de inkomensverdeling en op de bestaanszekerheid van de bevolking is evenwel weinig geweten. Bij gebrek aan statistisch materiaal is het meten van de inkomensverdelingseffecten van de verminderde huwelijksbereidheid en van de verhoogde instabiliteit van gezinsverbanden onmogelijk; over de invloed van de toename van gezinnen waarin niet alleen de man maar ook de vrouw een geldelijk inkomen heeft kunnen bij middel van simulaties wel enkele indicaties verstrekt worden. Dit vormt het onderwerp van onze bijdrage.

De arbeidsparticipatie van gehuwde (en samenwonende) vrouwen werkt in op de belangrijkste determinanten van inkomensongelijkheid en bestaanszekerheid, te weten de verdeling van betaalde arbeid over de bevolking, het ongelijke niveau der arbeidsinkomsten en de combinatie van beide factoren op gezinsniveau. Een hoge participatiegraad in hogere sociale categorieën, waar zowel man als vrouw hoge arbeidsinkomens genieten, heeft een grotere inkomensongelijkheid voor gevolg; een hogere participatiegraad in lagere sociale categorieën zal daarentegen de ongelijke personele inkomensverdeling corrigeren. Anders uitgedrukt betekent dit dat, alle andere factoren constant gehouden, het effect van dubbele inkomensgezinnen op de inkomensverdeling en op de bestaanszekerheid der gezinnen functie is van de richting en van de mate van correlatie tussen het inkomen van de man enerzijds, de arbeidsparticipatie en de hoogte van het (eventuele) arbeidsinkomen van de vrouw anderzijds.

In deze bijdrage worden hieromtrent empirische gegevens verstrekt. In een eerste deel wordt het profiel van tweeverdieners en het effect van dubbele inkomens op de inkomensverdeling onderzocht, een tweede deel handelt over de invloed van dubbele inkomens op de bestaanszekerheid van de gezinnen.

De analyse werd uitgevoerd op enquête-gegevens die in 1982 door het Centrum voor Sociaal Beleid (Universiteit Antwerpen) verzameld werden. Het betreft een representatieve enquête voor Vlaanderen bij 4.838 huishoudens. (1)

De analyse betreft uitsluitend potentiële tweeverdieners, d.w.z. koppels (man en vrouw, gehuwd of samenwonend) op actieve leeftijd (respectievelijk tot 60 en 65 jaar).

1. Hoeveel tweeverdieners zijn er ?

In vrijwel alle Westerse landen is na de Tweede Wereldoorlog het aantal vrouwen op de arbeidsmarkt aanzienlijk toegenomen. Vooral in de jaren '70 is de participatiegraad sterk gestegen. Deze bedroeg voor België in 1961 40,7 %, in 1970 44,3 % en in 1980 51,8 %. (2) Niettemin bevindt het deelnemingspercentage van vrouwen zich in België op een betrekkelijk laag niveau. Ter vergelijking: het OECD-gemiddelde bedroeg in

1980 meer dan 53 %, in Denemarken en Zweden werd grens van 70 % reed in 1979 overschreden. Enkel landen als Italië, Ierland, Spanje en Nederland vertonen lagere participatiegraden dan België (zie volgende tabel).

De toename van de economische activiteit van vrouwen situeert zich in alle leeftijdscategorieën met uitzondering van de leeftijdsklasse beneden de 20 jaar. De huidige participatiegraden zijn het hoogst in de leeftijdscategorie 20-29 jaar (meer dan 65 %) waarna de relatieve participatie afneemt (56 % in de leeftijdscategorie 30 tot 34 jaar, 39 % en 28 % bij respectievelijk 40 à 44 jarigen en 50 à 54 jarigen) (3).

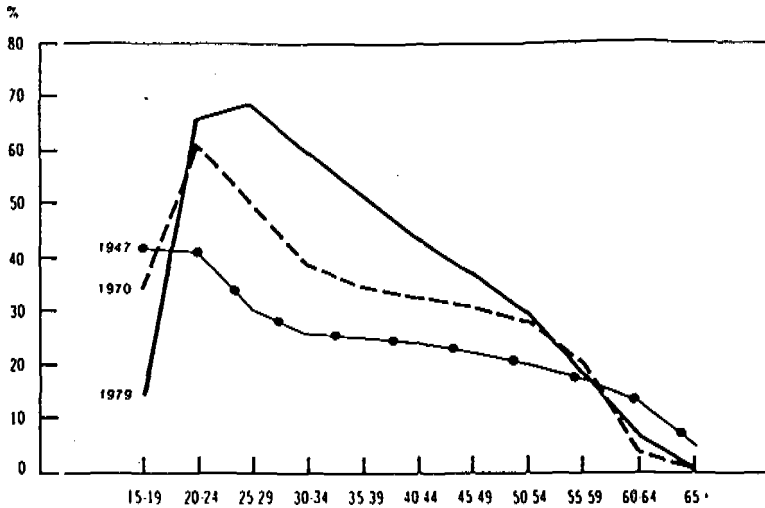
Tabel 1. Activiteitsgraden van vrouwen in een aantal OECD-landen, 1960-1980

	60	70	73	79	80
Denmark	43,5	58,0	61,9	71,6	71,9
Norway	36,3	38,8	50,5	61,7	63,2
Sweden	50,1	59,4	62,6	72,8	74,1
Belgium	36,4	40,2	42,5	47,5	48,0
France	45,4	47,5	48,7	58,4	52,5
Italy	36,9	33,5	33,9	38,8	39,8
United Kingdom	46,1	50,8	53,3	58,1	57,6
Ireland	34,8	34,3	34,6	35,2	35,9
Spain	26,0	28,4	32,5	32,4	31,9
Germany	49,2	48,1	48,7	49,2	49,3
Austria	55,2	51,3	52,5	54,8	54,6
OECD-average	45,7	47,3	48,5	52,8	53,2

Bron: Lars Brejnrod, International Comparisons of the development of the Labour force supply, 1983: 6.

Op grond van de toenemende onderwijskansen voor vrouwen en op grond van de hogere participatiegraden in de ons omringende landen kan aangenomen worden dat de toename van de economische participatie van vrouwen onomkeerbaar is. Volgens prognoses van het Planbureau zal de vrouwelijke beroepsbevolking in het lopende decennium met niet minder dan 18,5 % stijgen, de participatiegraad zou in 1990 61 % bedragen (4).

Grafiek 1. Activiteitsgraden van vrouwen naar leeftijdscategorieën.

Bron: OECD. L'emploi et le chômage des femmes dans les pays de l'OECD, 1984: 24.

Eén van de gevolgen van deze belangrijke verschuivingen is dat het aantal huishoudens waarin niet alleen de man maar ook de vrouw een geldelijk inkomen heeft, d.w.z. het aantal zg. 'dubbele inkomensgezinnen' of 'tweeverdieners', sterk toege-
 namen is. Volgens een representatieve enquête voor Vlaanderen uitgevoerd door het C.S.B. (UFSIA) was in 1982 43 % van de koppels (gehuwd of samenwonend) tweeverdiener. In bijna 70 % van deze huishoudens is de vrouw tewerkgesteld; in de overige 30 % heeft de vrouw een vervangingsinkomen (zie tabel 2).

Tabel 2. Aantal één- en tweeverdieners (CSB-enquête 1982)

Eénverdieners	56,6 %	
Tweeverdieners	43,3 %	
- 2 arbeidsinkomens		69,9 %
- 1 arbeids- en 1 vervangingsinkomen		27,2 %
- 2 vervangingsinkomens		2,9 %
	100(3.21)	100(1.398)

Deze evolutie induceert de herschikking van arbeidsinkomens en van vervangingsinkomens (en in het bijzonder van werkloosheidsuitkeringen) over de huishoudens. Daar inkomenshoogte en arbeidsdeelname respectievelijk werkloosheid ongelijk gespreid liggen over de onderscheiden bevolkingscategorieën rijst hieruit de verdelingsvraag welke huishoudens een dubbel inkomen hebben, en welke slechts één inkomen hebben, alsmede de vraag naar het effect van dubbele inkomens op de inkomensverdeling en op de bestaanszekerheid van de gezinnen.

2. Wie zijn de tweeverdieners ?

1. Het is bekend dat de arbeidsparticipatie van gehuwde vrouwen in zeer belangrijke mate afneemt met de leeftijd, met het aantal kinderen en met het inkomen van de man. Tussen onderwijsniveau en activiteitsgraad van de vrouw bestaat daarentegen een duidelijk positief verband: een hogere scholingsgraad gaat gepaard met een hogere economische activiteitsgraad. Gemeten naar de socio-professionele categorie van de man is de economische activiteit van vrouwen relatief klein in de extremen van de socio-professionele verdeling (ongeschoolde arbeiders enerzijds, hogere bedienden en vrije beroepen anderzijds) en relatief hoog in de middenlagen (geschoolde arbeiders, lagere bedienden en gekwalificeerde bedienden) (5).

Uit tabel 3 blijkt dan ook dat tweeverdieners zich vooral situeren bij jonge en kleine gezinnen, met een relatief hoog onderwijsniveau.

Zij behoren veeleer tot de middenlagen van de socio-professionele verdeling (vooral arbeiders en lagere bedienden) en het inkomen van de hoofden van dubbele inkomensgezinnen is lager dan het inkomen van éénverdieners.

Tabel 3. Sociale kenmerken van één- en tweeverdieners (1982-
CSB-enquête)

	Eénverdieners %	Tweeverdieners %
- Vrouw is		
- 30 j. of jonger	12,4	46,3
- ouder dan 30 j.	87,6	53,7
- Gezinnen		
- zonder of met 1 à 2 kinderen	70,6	88,8
- met meer dan 2 kinderen	29,4	11,6
- Man heeft		
- L.M.O.-diploma	64,4	54,7
- H.M.O.-diploma	22,6	30,0
- diploma hoger onderwijs	9,7	13,0
- Man is		
- arbeider	46,0	48,0
- lager bediende	28,1	35,1
- hoger bediende	8,2	5,7
- kleine zelfstandige landbouwer	15,8	9,7
- vrij beroep groothandelaar	1,9	1,1
- Man heeft		
- laag inkomen (deciel 1 t/m 3)*	25,7	34,2
- middelhoog inkomen (deciel 4 t/m 7)*	37,0	43,6
- hoog inkomen (deciel 8 t/m 10)*	37,3	21,2

* Decielenverdeling = de opsplitsing van de gezinnen in 10 groepen, waarbij het eerste deciel de 10 % armste en het 10de deciel de 10 % rijkste gezinnen bevat.

2. De economische activiteit (d.w.z. het hebben van een arbeids- of van een vervangingsinkomen) van gehuwde vrouwen neemt dus af met wat verder het 'overige gezinsinkomen' zal genoemd worden, d.w.z. het totale gezinsinkomen van koppels verminderd met het eventuele inkomen van de vrouw. Dit mag -- meer gedetailleerd -- blijken uit tabel 5 waarin één- en tweeverdieners procentueel verdeeld werden naar decielen 'overig gezinsinkomen' van koppels op actieve leeftijd (in de decielenverdeling worden de gezinnen opgesplitst in 10 groepen, waarbij het eerste deciel de -- hypothetische -- 10 % armste en het 10de deciel de -- hypothetische -- 10 % rijkste koppels bevat).

Tabel 4. Procentuele verdeling van één- en tweeverdieners naar decielen overig gezinsinkomen (1982, CSR-enquête)

Decielnummer	Eénverdieners %	Tweeverdieners %
1	7,5	13,5
2	6,3	15,2
3	7,4	13,6
4	7,2	13,9
5	9,8	10,2
6	9,4	10,8
7	12,2	7,0
8	11,9	7,3
9	13,2	5,5
10	15,1	2,9
Totaal	100 (1.421)	100 (1.029)

Deze tabel leert dat de inzet van economische activiteit van vrouwen toeneemt naarmate de (andere) gezinsinkomsten afnemen.

De belangrijkste oorzaak van dit verschijnsel moet gezocht worden in het feit dat vooral jonge vrouwen economisch actief zijn. Dit hangt samen met een laag 'life-time' inkomen van de man, d.w.z. met een laag inkomenspeil gezien in het geheel van de beroepsloopbaan (6). Het verband 'laag overig inkomen - hoge activiteitsgraad bij vrouwen' wordt dus in belangrijke mate verklaard door het indirecte verband 'leeftijd-inkomen-activiteitsgraad'.

Naast dit indirecte verband is er echter ook een direct negatief verband tussen de inkomenshoogte en de inzet van een tweede economische activiteit d.w.z. dat ook indien alle andere factoren (leeftijd, onderwijsniveau, ...) constant worden gehouden de economische activiteit van vrouwen afneemt met het inkomen van de man. Dit negatieve directe verband wijst op het compensatoire karakter van dubbele inkomens (d.w.z. het op peil houden van het gezinsinkomen d.m.v. de economische activiteit van de vrouw) bij lagere socio-professionele categorieën die in hun verdere beroepsloopbaan geen betekenisvolle verbetering van hun inkomenspeil verwachten.

De directe invloed van de leeftijd, het onderwijsniveau en het aantal kinderen op de economische activiteit van gehuwde vrouwen werd d.m.v. de hieronder voorgestelde multivariate analyse gekwantificeerd. De weergegeven effectparameters zijn de gestandaardiseerde multiple regressiecoëfficiënten (beta-coëfficiënten). Deze analyse leert dat 4 factoren een directe significante invloed uitoefenen op de economische activiteit van gehuwde vrouwen; samen verklaren ze zowat 26 % van de variantie. De belangrijkste factor is de leeftijd van de vrouw (-.34). Met toenemend onderwijsniveau neemt de arbeidsparticipatie toe (.18); het aantal kinderen en het inkomen van de man oefenen daarentegen beiden een directe negatieve invloed uit op de inzet van een tweede economische activiteit in het gezin (resp. -.16 en -.13).

Tabel 5. Multiple regressie-analyse: determinanten van de economische activiteit van gehuwde vrouwen (1982, CSB-enquête)

Verklarende variabelen	Beta-coëfficiënt	Correlatie-coëfficiënt
- Leeftijd vrouw	-.34	-.44
- Aantal kinderen	-.16	-.25
- Inkomen van de man	-.13	-.22
- Onderwijsniveau vrouw	.18	.25
- Onderwijsniveau man	-.02	.09
- Vrouw heeft een hoger onderwijsniveau dan de man	.01	.14
- R ²	.26	
- R	.51	
- N	1762	

2. Het inkomen van tweeverdieners en het effect ervan op de inkomensverdeling

1. Centraal staat hier de vraag welke soort huishoudens hun welvaartspositie verbeteren (en in welke mate) door dubbele inkomens.

Vermits niet alleen de arbeidsdeelname (resp. werkloosheid) van vrouwen maar ook de inkomenshoogte ongelijk gespreid ligt over de onderscheiden bevolkingscategorieën moeten de gegevens m.b.t. de differentiële economische activiteitsgraad volgens de sociale kenmerken van het gezin (zie tabel 1) gecombineerd worden met gegevens betreffende de differentiële inkomenshoogte volgens sociale gezinskenmerken.

Dit gebeurde in tabel 6 waarin het inkomen van gehuwde vrouwen verdeeld ligt over alle koppels op actieve leeftijd, één- en tweeverdieners samen. De combinatie van de differentiële economische activiteitsgraad met de inkomenshoogte wordt uitgedrukt d.m.v. de gemiddelde verbetering van de inkomenspositie, dat is: de som van de inkomens van gehuwde vrouwen, gedeeld door het totaal aantal één- en tweeverdieners.

Er wordt dus rekening gehouden met de numerieke sterkte van de beschouwde categorieën, met het effect van participatie en non-participatie en met het effect van de differentiële inkomenshoogte.

Deze verdelingen leren dat jonge en kleine gezinnen, geschoolde arbeiders en bedienden, evenals hoger geschoolden hun inkomenspositie in meer belangrijke mate weten te verbeteren door de inzet van vrouwelijke economische activiteit dan oudere en grotere gezinnen, hogere socio-professionele categorieën en lager geschoolden. De gemiddelde inkomensverhoging bedraagt amper 5.000 fr. per maand voor oudere gezinnen (vrouw ouder dan 30 jaar) tegen zowat 12.000 fr. voor zeer jonge gezinnen (vrouw jonger dan 30 jaar). Kleine gezinnen (minder dan 2 kinderen) verhogen hun inkomenspositie met gemiddeld 7.000 fr., grotere gezinnen met slechts 3.000 fr. Arbeiders- en lagere bedienden verhogen met gemiddeld 7 à 8.000 fr. hun welvaartspositie tegen zo'n 3.000 fr. bij groothandelaars en vrije beroepen.

Tabel 6. Gemiddelde inkomensverhoging door de economische activiteit van gehuwde vrouwen
 (= $\frac{\text{som van de inkomens van gehuwde vrouwen}}{\text{totaal aantal één- en tweeverdieners}}$)
 (1982, CSB-enquête)

	gemiddelde inkomensverhoging door		
	totaal in- komen van vrouwen	arbeidsin- komen van vrouwen	vervangings- inkomen van vrouwen
- vrouw is			
- 30 j. of jonger	12.145	9.598	2.532
- ouder dan 30 j.	4.963	4.233	731
- gezinnen			
- zonder of met 1 à 2 kinderen	7.199	5.893	1.303
- met meer dan 2 kinderen	3.237	2.619	616
- man heeft			
- LO+LMO-diploma	5.782	4.521	1.255
- HMO-diploma	7.951	6.980	1.041
- HO-diploma	8.049	7.235	814
- man is			
- arbeider	7.128	5.465	1.657
- lager bediende	8.878	7.897	981
- hoger bediende	6.793	6.182	611
- kl. zelfst.+handb.	3.409	3.187	222
- groothandel + vrij beroep	3.488	2.232	1.256

Deze algemene tendens geldt in zeer sterke mate voor de inkomensverhoging door arbeidsinkomens van vrouwen (zie kolom 2 tabel 6), de verhoging door vervangingsinkomens is enigszins anders gespreid (kolom 3 tabel 6): het zijn vooral gezinnen met 1 à 2 kinderen en arbeidersgezinnen met een laag opleidingsniveau die hun welvaartspositie verbeteren door vervangingsinkomens van gehuwde vrouwen.

2. Doordat ze (minstens) twee inkomens cumuleren behoren tweeverdieners relatief meer tot hogere inkomenscategorieën dan éénverdieners: vrijwel 52 % der tweeverdieners behoort tot de 40 % rijkste huishoudens tegen zowat 40 % der éénverdieners (zie tabel 7).

Dit is niet verwonderlijk als men weet dat het inkomen van de vrouw gemiddeld 70 % bedraagt van het inkomen van haar echtgenoot.

Tabel 7. Eén- en tweeverdieners naar decielen totaal gezinsinkomen (1982, CSB-enquête)

Decielnummer totaal gezinsinkomen	Eénverdieners %	Tweeverdieners %
1	1,8	0,9
2	5,0	2,5
3	11,0	3,0
4	13,4	5,6
5	13,5	9,4
6	12,8	12,1
7	10,9	16,5
8	10,0	17,6
9	10,2	17,1
10	11,3	15,1
Totaal	100 (1.224)	100 (1.184)

3. Bovenstaande verdeling leert dat de economische activiteit van de vrouw de relatieve inkomenspositie van gezinnen in zeer aanzienlijke mate beïnvloedt.

Deze verdelingen leren echter niets over het effect van dubbele inkomens op de globale inkomensverdeling. Hiertoe moet nagegaan worden hoe de inkomensverdeling er zou hebben uitgezien zonder dubbele inkomens. Er moet m.a.w. onderzocht worden welke gezinnen de grootste relatieve welvaartsverhoging kennen door dubbele inkomens: zijn het gezinnen waar de man reeds een hoog inkomen heeft of zijn het eerder gezinnen waar de man een relatief laag inkomen heeft ?

Dit veronderstelt een andere rubriceringsmethode dan de decielenverdeling van het totaal gezinsinkomen en met name een decielenverdeling van 'het overige gezinsinkomen' van

koppels op actieve leeftijd, d.w.z. het totale gezinsinkomen verminderd met het (eventuele) inkomen van de vrouw. Het effect van dubbele inkomens op de inkomensverdeling is dan functie van de respectievelijke economische activiteitsgraad van gehuwde vrouwen, van de hoogte van het gemiddeld arbeids- en vervangingsinkomen en van het inkomens-aandeel in het totaal gezinsinkomen volgens de decielenverdeling van het inkomen van de man. Deze gegevens staan afgedrukt in tabel 8.

Tabel 8. Het inkomen van koppels op actieve leeftijd naar decielen 'overig gezinsinkomen' (totaal gezinsinkomen verminderd met eventueel inkomen van de vrouw) (1982, CSB-enquête)

Deciel- 'overig gezins- inko- men'	% economisch actieve vrouwen	gemiddeld inkomen van economisch actieve vrouwen (x BF/maand)	procentuele verdeling van het in- komen van vrouwen	procentuele verdeling van het overig ge- zinsinkomen
1	63,2	18.677	12,5	4,9
2	65,7	19.422	13,5	6,4
3	60,0	20.483	13,0	7,1
4	59,2	22.572	14,2	7,9
5	44,1	20.685	9,7	8,6
6	47,7	22.034	11,2	9,5
7	33,1	23.531	8,3	10,6
8	33,1	21.531	7,5	12,0
9	26,1	24.547	6,8	14,0
10	13,9	21.529	3,2	18,9
Totaal	44,6	22.471	100,0	100,0

De economische activiteitsgraad van vrouwen daalt met het inkomen van de man. Deze bedraagt meer dan 60 % in de laagste decielen en zowat 30 % in de hogere decielen (kolom 1 van tabel 8). Het gemiddeld inkomen van de vrouw kent daarentegen een eerder stijgend verloop (kolom 2 van tabel 8).

D.w.z. dat de verdeling van arbeidsparticipatie en gemiddeld inkomen van vrouwen een tegengesteld verloop kent: naarmate het inkomen van de man hoger ligt neemt het aantal economisch

actieve vrouwen af, maar het inkomen van deze vrouwen neemt, zij het in veel minder sterke mate, samen met het inkomen van de man toe.

Om nu de vraag te kunnen beantwoorden welke inkomenscategorïën de grootste welvaartsverhoging kennen door de inzet van economische activiteit van vrouwen moeten beide tegen-gestelde verdelingen met elkaar gecombineerd worden. Dit gebeurde in kolom 3 van tabel 8 waar de totale inkomensmassa uit economische activiteit van gehuwde vrouwen procentueel verdeeld ligt over de gezinnen, ingedeeld volgens de decielnummers van het inkomen van de man.

Deze inkomensverdeling leert dat het vrouweninkomen voor meer dan 12 % naar het (hypothetische) eerste deciel gaat, 13 % gaat naar het tweede deciel, naar de top van de decielverdeling gaat gemiddeld iets meer dan 3 % van het vrouweninkomen.

Lagere inkomenscategorïën verhogen m.a.w. hun inkomenspositie door de arbeidersparticipatie van gehuwde vrouwen in

Tabel 9. Inkomensongelijkheid voor en na het in rekening brengen van het inkomen van gehuwde vrouwen (enkel koppels op actieve leeftijd) (1982, CSB-enquête).

	Theil-coëfficiënt (*)	Afwijking t.o.v. totaal gezinsinkomen	Relatieve variatie-coëfficiënt	Afwijking t.o.v. totaal gezinsinkomen
Totaal gezinsinkomen	.066		.37	
- minus inkomen vrouw	.082	+24,2 %	.42	+13,5 %
- minus arbeidsinkomen vrouw	.078	+18,2 %	.41	+10,8 %
- minus vervangingsinkomen vrouw	.076	+15,1 %	.40	+8,1 %

(*) Berekend op basis van eenheden.

belangrijker mate dan hogere categorieën. Anders uitgedrukt betekent dit dat, gemeten naar de decielenverdeling van het 'overig gezinsinkomen' (dus de inkomensverdeling die zou hebben bestaan zouden er geen dubbele inkomens zijn) en binnen de groep der koppels op actieve leeftijd, het inkomen van de vrouw een gelijkmakend effect heeft op de inkomensverdeling (7). Dit nivellerend effect wordt in tabel 9 samengevat voorgesteld d.m.v. twee ongelijkheidsmaatstaven, de Theil- en de relatieve variatiecoëfficiënt. Er moet wel op gewezen worden dat deze maatstaven, door de manier van berekenen vrij ruw zijn zodat enkel de richting en de relatieve grootte onder ogen moeten genomen worden.

3. Dubbele inkomens en bestaanszekerheid

We besluiten deze algemene profielschets van tweeverdieners met de vraag in hoeverre tweeverdieners een grotere bestaanszekerheid hebben dan éénverdieners en in hoeverre ze dit aan het 'vrouweninkomen' te danken hebben.

De bestaanszekerheid van een huishouden is functie van de hoogte van het gezinsinkomen en van de gezinslasten (kinderen en andere inwonende gezinsleden) en wordt hier gemeten aan de hand van 'objectieve bestaanszekerheidsscores'. Deze scores geven aan hoe het inkomen van een huishouden zich verhoudt tot het socio-vitaal minimum dat aangepast is aan hun gezinstype (OBZ-score = $\frac{\text{totaal netto-gezinsinkomen}}{\text{SVM}} \cdot 100$).

SVM

Een huishouden met een inkomen gelijk aan het socio-vitaal minimum heeft een OBZ-score gelijk aan 100. Een huishouden met een inkomen onder het socio-vitaal minimum scoort lager dan 100, terwijl een inkomen boven het socio-vitaal minimum overeenstemt met een score groter dan 100. (9)

1. Tabel 10 geeft de procentuele verdeling van één- en tweeverdieners naar OBZ-scores. De vergelijking van beide verdelingen wijst op een grotere bestaanszekerheid bij tweeverdieners dan bij éénverdieners: de gemiddelde OBZ-score bedraagt amper 132 bij éénverdieners maar meer dan 163 bij tweeverdieners.

Wordt de grens van bestaanszekerheid vastgelegd op OBZ-score = 100 (indien de ORS-score kleiner is dan 100 verkeert het gezin in een situatie van bestaansonzekerheid, in het omgekeerde geval is het huishouden bestaanszeker) dan blijkt dat éénverdieners relatief meer bestaansonzeker zijn dan tweeverdieners. Eénverdieners zijn voor meer dan 23 % bestaansonzeker, dit aantal valt terug op 8,2 % bij tweeverdieners (10).

Tabel 10. Eén- en tweeverdieners naar OBZ-scores (1982, CSB-enquête)

OBZ-score	Eénverdieners %	Tweeverdieners %
< 74	5,1	2,7
75 - 99	18,7	5,5
100 - 124	27,0	11,1
125 - 149	21,6	21,5
150 - 174	12,1	21,7
175 - 199	7,8	19,3
200 - 249	5,8	13,5
250+	1,9	4,6
Totaal	100 (1.464)	100 (1.184)
Gemiddelde OBZ-score	131,7	163,3

2. Veelal wordt het dubbele inkomen aanzien als het 'bijkomende' inkomen ('pin-money') dat het gezin in staat moet stellen 'luxe-uitgaven' te doen (afbetaling huis, auto, vakantie ...) (11).

Vandaar de vraag naar het effect van het vrouweninkomen op de bestaanszekerheid van de gezinnen: in hoeverre maakt het inkomen van de vrouw reeds bestaanszekere gezinnen nog meer bestaanszeker en in hoever hebben tweeverdieners hun bestaanszekerheid te danken aan dit 'tweede inkomen'.

Om deze vraag te beantwoorden werden bestaanszekerheidscores berekend op het totaal gezinsinkomen verminderd met het arbeids- of vervangingsinkomen van de vrouw.

Bij het hypothetisch wegvallen van het vrouweninkomen zouden -- ceteris paribus -- hogere welvaartsklassen sterk

in omvang afnemen. Het aantal gezinnen met een OBS-score hoger dan 125 zou van 80 % in de oude verdeling (gewone OBZ-score) terugvallen op 25 % in de nieuwe verdeling (OBZ-score zonder het inkomen van de vrouw). De klasse juist boven het socio-vitaal minimum zou met factor 2 toenemen terwijl het aantal bestaansonzekere huishoudens van 8,4 % in de oude verdeling tot bijna 47 % in de nieuwe verdeling zou oplopen.

Tabel 11. Tweeverdieners naar gewone OBZ-scores (berekend op het totaal gezinsinkomen) en naar OBZ-scores berekend op het gezinsinkomen verminderd met het inkomen van de vrouw (1982, CSB-enquête)

OBZ-scores	% tweeverdieners naar gewone OBZ-scores	% tweeverdieners naar OBZ-scores berekend op het gezinsinkomen min het inkomen van de vrouw
< 74	2,7	11,8
75 - 99	5,7	34,8
100 - 124	11,5	27,9
125 - 149	21,5	27,9
150 - 174	21,1	6,0
175 - 199	19,3	3,3
200 - 249	13,3	2,2
250+	4,5	0,7
Totaal	100 (1.184)	100 (1.184)

3. Dit alles betekent dat de hypothetische omvang van de bestaansonzekerheid (bij tweeverdieners) bij het wegvallen van het inkomen van de vrouw, gemeten aan de 75 %-norm (OBZ-score < 75) bijna 12 % en gemeten aan de 100 %-norm (OBZ-score < 100) bijna 47 % zou bedragen. Hiermee is ook gezegd dat dubbele inkomensgezinnen bij het hypothetisch wegvallen van het tweede inkomen relatief meer bestaansonzeker zouden zijn dan één-inkomensgezinnen (tabel 11) wat een indicatie is van het compensatoir karakter van dubbele inkomens t.o.v. het gezinsinkomen (12).

Besluit

In deze bijdrage werd het inkomens- en het sociale profiel van tweeverdieners onderzocht alsook het effect van de toenemende arbeidsparticipatie van gehuwde vrouwen op de inkomensverdeling en op de bestaanszekerheid van de gezinnen.

De analyse van de inkomens- en de sociale kenmerken van tweeverdieners leert allereerst dat tweeverdieners gemiddeld meer welvarend zijn dan éénverdienersechtparen, ze situeren zich immers veeleer in hogere inkomenscategorieën en ze zijn relatief minder bestaansonzeker.

Hieruit mag echter niet geconcludeerd worden dat vrouwenarbeid vooral in hogere sociale categorieën wordt ingezet. Hoewel tweeverdieners gemiddeld een hogere scholingsgraad hebben dan éénverdieners, behoren ze eerder tot de middenlagen van de socio-professionele verdeling, m.n. tot arbeiders- en (vooral) lagere bediendencategorieën.

De "gezinshoofden" van dubbele inkomensgezinnen blijken bovendien een relatief lager inkomen te hebben dan "gezinshoofden" van ééninkomensgezinnen. Als gevolg hiervan werkt het inkomen van de vrouw zelfs inkomensnivellerend.

De afname van de activiteitsgraad met het inkomen van de man is deels een gevolg van het feit dat tweeverdieners jong zijn (dit hangt samen met een relatief laag inkomenspeil gezien in het geheel van de beroepsloopbaan); deels moet dit echter ook toegeschreven worden aan het compensatoire karakter van dubbele inkomens (d.w.z. het op peil houden van het gezinsinkomen) bij lagere sociale categorieën die geen betekenisvolle verbetering van hun inkomenspositie verwachten. Dit compensatoire karakter blijkt ook uit het feit dat, zonder het tweede inkomen, tweeverdieners relatief meer bestaansonzeker zouden zijn dan éénverdieners. De enorme hypothetische omvang van het aantal bestaansonzekereren bij het wegvallen van het tweede inkomen (meer dan 45 %) wijst er bovendien op dat met één modaal arbeidsinkomen (laat staan met één modaal vervangingsinkomen) nauwelijks de bestaanszekerheidsgrens kan bereikt worden. Hiermee is ook gezegd dat "dubbele inkomens" in onze huidige maatschappijvorm de welvaartsnorm geworden zijn en bovendien de personele inkomensverdeling corrigeren in de zin van een grotere gelijkheid.

NOTEN

- (1) J. Berghman e.a., Sociale indicatoren van de Vlaamse Gemeenschap, Onderzoeksrapport, Antwerpen, Centrum voor Sociaal Beleid, 146 p. en H. Deleeck, J. Berghman en P. Janssens, Sociale zekerheid: inkomensverdeling en doelmatigheid anno 1982, De Gids op Maatschappelijk Gebied, aug.-sept. 1984, nr. 8-9: 395-623.
- (2) Deze participatiegraden geven de verhouding tussen de beroepsbevolking en de recruiteringsbevolking (KB-Weekberichten, nr. 38, 1983: 4).
- (3) Eurostat, Economic and social position of women in the Community, 1981.
- (4) KB-Weekberichten, nr. 38, 1983.
- (5) K. Pauwels, De arbeidsparticipatie van de gehuwde vrouw. Onderzoekresultaten NEG0 III (1975-1976), CBGS-rapport 21, Brussel, 1978; K. Pauwels, Het verloop van de beroepsarbeid van de vrouw en de gezinsband, Bevolking en Gezin, 4 (1982), CBGS, Brussel, 1982; K. Pauwels en F. Van Loon, Gezinsgrootte en arbeid van de vrouw, Bevolking en Gezin, 5 (1976) 2: 133-134, K. Pauwels, F. Van Loon en L. Vereycken, De betekenis van enkele beïnvloedende factoren voor de arbeidsparticipatie van gehuwde vrouwen. Een multivariate analyse op basis van 2 Vlaamse Steekproeven. Tijdschrift voor Sociologie, 1 (1981) 2: 45-57.
M. Gysels, J. Van Houtte en M. Vogels, Man en vrouw op weg naar gelijkheid, De Nederlandsche Boekhandel, Kapellen, 1984, 194 blz.; M. De Wachter, Arbeidsaanbod en gezin in crisis, Tijdschrift voor Economie en Management, nr. 2, 1984: 197-215.
- (6) Voor het verband leeftijd-inkomenspeil zie o.a. H. Larmuseau, J. Lauwaert en F. Spinnewijn, Determinanten van de personele inkomensverdeling, in: Inkomens- en vermogensverdeling, 14de Vlaams Wetenschappelijk Economisch Congres, Brussel, 1979: 1.1. 20 e.v.
- (7) H. Pott-Buter, Een geëmancipeerde inkomensverdeling, Tijdschrift voor Politieke Economie, december 1982: 5-75.
C. De Kam, E. Pommer en C. Woebrens, Dubbel en dwars: over dubbele inkomens in 1979, Economisch en Statistische Berichten, 29 september 1982: 1040-1047.
J. Odink en H. Pott-Buter, Echtparen met dubbele inkomens, Economisch en Statistische Berichten, 12 augustus 1981: 774-777.

H. Pott-Buter en J. Odink, Het eigen arbeidsinkomen van de gehuwde vrouw, Tijdschrift voor Politieke Economie, 1982, nr. 3: 122-136.

W. Bakker, Korter werken, Agathon, Bussum, 1980.

R. Layard en A. Zabalza, Family Income Distribution: Explanation and Policy Evolution, Journal of Political Economy, 1979, nr. 5: 133-161.

J. Becker en W. Wiebrens, De cumulatie van inkomens binnen huishoudens, Economisch en Statistische Berichten, 1983: 486-490.

C. Bell, Working wives and Family income in J. Chapman (ed.), Economic independence for women, Sage Publications, London, 1976: 239 e.v.

R. Gronau, Inequality of Family income: do wives earnings matter? in: Y. Ben-Borath, Income distribution and the Family, Population and development Review, supplement to Vol. 8, 1982: 119 e.v.

H. Larmuseau, De personele inkomensverdeling in België: statische analyse, Financiële Statistieken, nr. 10, 1976.

J. Smith, The distribution of Family Earnings, Journal of Political Economy, 1979, nr. 5: 163-191.

S. Danziger, Do working wives increase family income inequality?, The Journal of Human Resources, 1980 (3): 444-451.

B. Bergmann e.a., The effect of wives labor force participation on inequality in the distribution of Family income, The Journal of Human Resources, 1980 (3): 452-455.

M.D. Higgins, Income distribution and social policy, in: The Year Book of Social Policy in Britain, Routledge & Kegan Paul, London, 1980: 63 e.v.

B. Meunier e.a., De kinderopvangdiensten, NOSW, Wetenschappelijk Rapport 13B, Brussel, 1978: 91.

H. Larmuseau, Determinanten van de personele inkomensverdeling, in: Inkomens- en Vermogensverdeling, 14de Vlaams Wetenschappelijk Economisch Congres: I. 1-1 e.v.

- (9) Zie H. Deleeck, J. Bergman, P. Van Heddegem en L. Vereycken, De sociale zekerheid tussen droom en daad, Van Loghum Slaterus, Deventer/Antwerpen, 1980, 374 blz.
- (10) Zie ook L. Vereycken en J. Huybrechs, Bestaanonzekerheid en gezinstypologie, Bevolking en Gezin, 1979.
C. Wiebrens, Inkomen en rondkomen, Sociaal Cultureel Planbureau, 's Gravenhage, 1981.
P. Renaud en J. Siegers, Welvaartsverschillen tussen echtparen met éénverdieners en echtparen met tweeverdieners, Beleid en Maatschappij, maart 1984.
- (11) W. Dumon, Vrouw en gezin, Sociologisch Onderzoeksinstituut, Leuven, 1975.

K. Pauwels, De arbeid van de vrouw en het gezinsbudget, Brussel, CBGS, 1973, 186 p.

H. Hanquet, Travail professionnel des femmes et mutations sociales, Bruxelles, Vie Ouvrière, 1972, 405 p.

W. Daniel, Maternity Rights: the experience of women, PSI, 1980.

- (12) Family Finances, Study Commission on the Family, London, 1981, 39 p.

L. Hamill, Wives as sole and joint breadwinners, Government Economics Service Working Paper nr. 15: 13.

R. Layard, D. Piachaud & M. Stewart, The causes of poverty, Background Paper nr. 5 en 6 tot the Royal Commission on the distribution of income and wealth, London, 1978.

M. McNay and L. Pond, Low pay and Family Poverty, Study Commission on the Family, London, 1980;

R. Hauser en B. Engel, Soziale Sicherung und Einkommensverteilung, Campus Verlag, Frankfurt, 1985: 355 e.v.